

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 29. МАЈА 1877.

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 33.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свака седмица представе на по тавака. — Стои за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплатата се издаје Крнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту и примно да разашље овај лист.

СВИРКА У ЈУЖНИХ СЛОВЕНА.

(Свршетак.)

Раздружење дакле племена словенскога и ли-
такскога и разлазак словенских племена у садаје
њихове постојбине, две су међашне тачке у вре-
мену, када су у словенском пароду поникле
гусле.

Осим свесловенскога имена „гусле“ — (да-
како, у сваком словенском наречју модификовано
према језичним правилима тога наречја) — „редао“,
још је један свесловенски назив „гега“ по миње-
њу пишеву, сложеница од словенских музичких
назива за гласове ге (ге) — га (што се у европ-
ској музичи зову гласови γ—ε). Од ове словенске
речи потиче немачка реч „Geige“, што тврди и
Пољак Алберт Совински: „Le nom de „geige“ n‘
a pas d‘ autre origine.“

Осим ових трију споменутих свесловенских
назива за гудаљку има још свако словенско племе
више специјалних за њу назива, који се развише
од онда од када се Словенство разшило.

Примивши Немци од Словена ону врсту гудаљака, која се по два назива за гласове „ге“-
„га“ зове „гега“, напеше на њу место двеју стру-
на четири, те поједине струне не назиша по
словенски ге, га, него свакој од њих даше свој
назив: е-г-д-а, који, стопивши се у једну реч, да-
доше и самој гудаљци име егеда, како Словени
прозваше те одметнице, иреиначене гусле. Да су
Мађари врло касно примили гудаљке, види се по
томе, што су примили ту поевропљену врсту гусала,
а с њоме и име „hegedű“.

Словени имају, како видесмо, је само неко-
битних доказа усвом језику о томе, да су гудаљке
њихов пород, него и у томе, што њихови писме-
ни споменици, први међу свима другима, споми-
њу гусле. То исто чине и други писмени споме-
ници, који, писани од туђинаца, говоре о Слове-
нима. Писац помиње и ових и оних повише. О

постајању гусала код Немаца прва вест, и то не-
мачка, потиче од године 1203., па, где чуда! из
предела око Лабе, која је онда била готово
скроз и скроз словенска река. На како је
ова немачка вест красна према многим другима
о словенским гуслама и гусларима, па пример
кроника о цару византиском Маврикију од год.
592. Ту се, до душе, говори о некој тобожњој
словенској „китари“, или да је та „китара“ је-
дино гусле, доказује г. Кухач по каснијим ве-
стима, које јасно кажу, да се гусле у грчким и
латинским споменицима зову „китара“, „тимпа-
нум“, „лира“, шта више неко их је по словен-
ској речи „жиња“, назвао „схиза“. Сам арапски
писац Ибн Фослан, путујући по садању Рузији
почетком 10. века, виде гусле, чију варјачу (Schall-
kasten) држи бубњем, али да се он у томе помео,
то доказује писац.

Осим свега тога, кад би гусле биле арапски
изум, нашло би се заиста у називима европским
трагова првашњем арапском имену за њих, али то
би залуд тражио, нашао их не би.

Али лако се види, да је од словенских гусала
велик скок до садање немачке „Geige“ или ро-
манскога „violina.“ Требало је дакле комбинатор-
ном уму тражити, нема ли већ у самих Слове-
нија савршеније гудаљке од гусала. И збиља, то је
„приморска гусла“ — „вијало“, отац виолине!“

Описавши ову троструну гудаљку, која је врло
валик на виолину, али једноставнија, дакле старија,
вели писац, да се сада употребљује само у Дал-
матији, особито на овоту Хвару, од када се у
најновије доба на ново насељила и у хрватско при-
морје. Име јој је од гусала, које се по вијању по
струнама зову вијало. Угодба струна није у квин-
тима. Та справа не употребљује се уз пев, већ
прати својим меким и тихим звучима игру лако-

ногих Далматинаца. Писац нам је укајдио две игре: „Скочи горе“ и „По староградски“

Далматинца ирати вијало и у најдаље крајеве света. Тако приповеда немачки писац Геза Бергер, да је једном видио на своје чудо у јужној Америци далматинску игру уз ове гусле, које су по ономе, што опадају, њима приповеда, биле вијало.

Онакво, какво је вијало сада, беше и пре 500 год., а вести помињу, да га је било и у 10. веку, кад се о „виолини“ ни сањало није. Пре га је народ употребљавао много више без сумње и у другим крајинама осим Далмације, али он га одмах занемари, чим опази, да су га туђинци по-примили и туђинским га кројем окројили. То беху Талијанци, како показује и талијанско име „виолино“, што као да је постало од речи „вијало“. Талијанци га предаше Французи, ови Немцима, који су већ од полапских Словена били упознали гегу (Geige). Од речи „вијало“ постаде у Немањија много варијација, од којих је једна „Videl“, немачки назив гудала. Ту реч налазимо већ у не-

сми Нibelunga, која је до краја доневана онако, како је сада читамо око дванаестогодиште године. Вијало је чиста словенска реч, док романском „вијолини“ бадава тражиши порекла романскога, јер је доиста много времена требало, док је преко Талијанаца и Француза, или, допуштамо, можда и управо дошло к Немцима, те док му се онде име разшило по народним песмама.

Иза крсташких ратова упозна западна Европа вијало, кад су војске њезине Угарском и јужним Словенством путовале у Палестину. Истина, да писци њезини веле, да је оно дошло са истока, али зна се, да се још и сада зове чак и наша земља истоком, а камо ли не онда. Незнане рађа по-грешку.

Имаде нацрта и слика вијалова по Европи из средњег века, да како често уз друго име; али писац доказује, да то друго није до вијало.

На свршетку нека је примећено, да једино ова мисао, коју је писац развео о словенском пореклу гудаљака, доводи у потпуни склад замршену до сад повеснику свирке, када говори о гудаљкама!

Н. Н.

ДЛЯ СТАМЬИ.

(Народно позориште у Загребу.) Сардуову „Дору“ видесмо први пут 27. маја. То је била последња драматска представа ове позоришне сезоне. Већ смо пре негде споменули, како је францеска критика тај комад похвалила, „Réve des deux mondes“, највише књижевно судиште, није доселе понажњојем драматику другога царства особито пријазно било. Билозов орган беше некако хладан према Сарду-у, који је својим драмама постао милијунаш. Сада се и њему срцу омекшало, те признаје, да је у „Дори“ Сарду достигао сву вештину и врлину Димасову, а овамо се умео оквити мана писца „Госпође с камелјама.“ И заиста праће је говорио „Réve des deux mondes“. „Дора“ је радња генијална — шта више „Дора“ је драма без превлађа, а по развијену нове европске драматике рекао бих човек готово, да друштво грени само против шесте заповести божије, премда има и много других грехова. „Дора“ је наврх тога са свим пристојно рађена, те није политичка карикатура као „Рабата“. „Дора“ жигоне политичку шипонажу, а ухода је мађарска грофица Вереш. Описујамо у кратко чин. У Ници смо у колу отмених гостију. Ту видимо авантуркињу швајцарску маркезу Рио-Зарес (г. Славијков) удовицу генералску без имања. Имала је, до душе, 12,000 пушака, што их је продала Дон Карлосу, али францеска влада заплени оружје, те маркеза изгуби све. Уз њу стоји кћи јој Дора (г. Ружићка), лена, паметна, обожавана девојка,

али је нико не проси, јер нема новаца. Ту видимо неку митичну руску кнегињу Барјатинску, која се бави само с парламентарним расправама. Ту видимо заступника Фаврола (г. Мандровић), човека умна, ваљана, а уз њега Андрију де Мориљака (г. Јовановић) богата поморца, који се заљубио у Дору, тајанствену мађарску грофицу Вереши (г. Сођеска), која нити је Мађарица нити грофица, а страсно љуби Андрију, за тим романтичког пољског прогнаница Теклија (г. Бан), разватног румуњског ветрогоју Страмира (г. Ружић) и Фан дер Крафта (г. Милац) политичког агента без пуномоћи за свачију услугу, за сада у аустријској служби. Маркеза је у крајњој невољи, не може да плати својих дугова, Дора очајава. Фан дер Крафт наједе маркезу, да пине за министра записнике из друштва. Долази Пожак да ће прашати и остави фотографију Дори. Мађарица украде фотографију. Фаврол одвраћа Андрију од Доре, а Дора отера Страмира, који је жели узети за миљеницу. Парламенат одбаци молбу Маркезину, да се издаје запљењено оружје. Андрија се не да одвратити, узме за жену Дору, која га љуби, која је пресретна на велику жалост Фан дер Крафта, који је хтео Дору цавести да буде ухода. Младенци хоће да пнутују. У то дође Мађарица и украде францеско-талијански уговор из стола Андрије, који је постао дипломатом и шаље га Фан дер Крафту у писму Дорином, али без њезина знања. Дође Пожак. Не знајући да је Андрија узео Дору, окриви девојку, да је ухода; да је аустријској поли-

цији послала његову фотографију, да је затворен био. У Андрији пробуди се страшна сумња, која прелази у очајање, кад опази, да му је уговор украћен. Дознав од слуге, да је Дора послала Фан дер Крафту писмо, принуди са својим пријатељем Фавролом агента, да врати писмо, које још није било распечаћено, и паће уз писмо и украдени уговор. Уверен, да му се жена бави денункцијацијом, хоће да је остави. Грофица Вереши дође рано у јутру Фавролу, да јој токорс позајми кључ од врта, али управо да ће у траг Андрији. Фаврол иде по кључ. Мађарица прегледа међу тим папире фавролове, а Фаврол осетито по јаком парфиму грофичном. Досети се, да пише како она ухода. Грофица се врати из врта. Претњом и преваром принуди је Фаврол, да призна своју кривицу, а Дорину непвиност. Андрија и Дора онеп сутрини Сарду пртла је ту најважније карактере, а сви су иртани ванредно онтре и вешто. Ти различити елементи сплетени су у неома занимљив заплет. Чин тече брзо, живо, досетљиво. Последан чин виси да како отанкој — врло танкој петљи. Јапански парфим издаје мађарску грофицу, готово невероватно. — Представа беше, осим једне енглеске епизоде, узорна. Прва хвала иде и онеп уметничкој вештини г. Ружиће, која је све страсти, све осећаје приказивала, да не може бити верније. На исти начин протумачио је г. Јовановић Андрију и г. Мандровић Фаврола. Особито вешто карактерисао је г. Милан политичког агента. Гђа Собјеска приказала је улогу сплеткарице (што није њесина струка) врло добро, а и приказивање осталих карактера беше добро, где где се може бити мало карактерисало у подробностима. Улоге женске могле су бити згодније раздељене. Радујући се томе успеху желимо само, да и представе класичних комада тако врсне буду, а ту велимо, попунити ваља мушки особље са неколико врсних чланова.

„Vienac.“

С И Т Н И Ц Е,

(Птичије певање пред судом.) Пре кратког времена расправљао се чудноват случај пред полицијским судом у Дирену. Расправа се на име водила о овом тугаљивом питању: да ли кос непријатно виче или пријатно пева. Тужена су два коса, који су били у кавезу пред прозором једне куће, па су од рана јутра својом виком узнемиривали суседе, — или, као што се у обрани вели, својом лепим певањем увесељавали слушаоце. По извештају „Роер-цајтунга“ текла је расправа овако: Укућанин оптужениковог суседа претио је свом газди, да ће изићи из стана, ако не учини крај несносној вици, која му од ране зоре нарушава мир и покој. Газда је свога суседа лепо замолио, да итице метне на друго место; али то беше узалуд, те се морао обратити на полицијску власт. Пред суд су позвана два сведока, што су били против косова, и петорица што су бранили косове. Први сведок рече, да га птичија јако узнемирије, и ако он снава у соби из авлије. Други сведок изјави, да се птице преко дан поучавају неком малом оргуљом у мелодијама, — али она дрека, што је оне са зором подигну, није ни налик на мелодију, него је то несносна вика, те ће се он због тога иселити. Први сведок, што је бранио птице, рече, да њега задављају птичије, јер он воли њихово певање. Други сведок исказа, да је то певање веома

лено, те он с тога устаје рано да се најужива невања. Трећи, косовска песма ни мало не узнемирије. Четврти сведок (крчмар) изјави, да он има по тузета тих птица, које не праве ларму, него певају веома лено. То се већ из тога даје извести, што његови гости веле: „Хајдмо само код „Ламије“ тамо је лено као у шуми, а итице певају, докле год „Ламија гори.“ Пети сведок изјави, да он већ од толико година воли песму, па и птичије певање. Он не појми, како се то певање може назвати виком. Владин заступник предложи, да се оптужени осуди да плати једну марку (60 новч. а. вр.) глобе и трошкове, јер изјавље прве двојице сведока доказују, да косови својом виком узнемирију суседе. Браница је био адвокат Блум. Судац је држао страну — косовима, и ослободио је оптуженике од глобе и трошкова.

(Позориште без критике.) У позоришту „Palais-Royal“ приказан је ових дана нов комад под насловом: „La boite à Bibi“, што су га написали Дири и Сент-Олан-Коле. Комади тога позоришта имају ту повластницу, да не подлеже критици. Не пита се, јесу ли добри или рђави, него само, јесу ли весељи или досадни. Овај комад је још дошији него обичне лакрдије, којима се увесељава париска публика; али је у њему бујне веселости, занимљиве забузе, смешних ситуација и смелих досетака, те је с тога са свим добро примљен. —

(Рочилд пред судом.) У парници кнеза Бисмарка против Дист-Дабера дошао је пред суд у Берлин такођер и барон Рочилд из Франкфурта. Рочилд је скоро са свим глух, те се тога морао примати по све близу к судцима. Да боље чује питања, окружио је дланом прстима десно ухо и упирао је највећом најкњом очи у председника од суда. Неки су одмах хтели да прену у смеј, чим су погледали Рочилда као сведока и на израз му на лицу. „Колико вам је година, господине бароне?“ — запита председник. — „Некаквих педесет и шест, — волео бих да сам млађи.“ — Дворана одјекну смехом, озбиљни су само државни тужилац Тесендорф и оптужени Дист-Дабер. — Председник ће да настави са свим као да је у породици својој код куће: „И ја бих вам то желио!“ Па онда: „Јели вам когод нудио новаца, или какав поклон, да се изразите у његову корист?“ — „Воже сачувай!“ — одговори брже боле милитар, а сви у судници ударише још већим у смех. Одговарајући даље вади Рочилд сваки час свој сакат из цена. „Ви бисте хтели бити брзо готови?“ — запита председник. — „Наравно! Већ је један и по саката. У два саката полази влак у Франкфурат, а децица ме жељио чекају!“ Онет смех још већи него ли пре, а смеје се и оптужени. — „Г. бароне, јесте ли ви послали кнезу Бисмарку по милиона талара за деоништво код главнога завода за вересају на земљишта?“ — „Одкуд бих ја дошао до по милиона?“ — Грохотан смех; смеје се и државни тужилац.

* (Сретац старац.) Неки дан светковао је у Бирмингему. Едвард Морган свој 107 рођен дан. Старац је са свим здрав и доста жив и окретан. Деце, унучади и праунучади има свега сто и десет, а од њих му је дошло да му честиташу шестдесет и седмеро. Највећима ће се радовати старац томе, што су сви без разлике поштени људи.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

ПРЕ ПОЛАСКА ПОЗОРИШНЕ ДРУЖИНЕ НА ПУТ ПРЕТНОСЛЕДЊА ПРЕДСТАВА.

33. ПРЕДСТАВА.

У II. ПРЕТИПЛАТИ 9.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 29. МАЈА 1877.

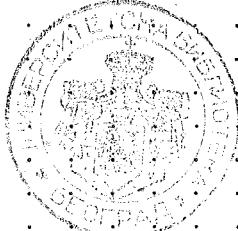
ПО ДРУГИ ПУТ:

ПОСЛЕДЊЕ ЉУБАВНО ПИСМО.

Шаљива игра у 3 чина, написао Викторијен Сарду. С француског.

О С О В Е:

Ироспер Блок	Ружин.
Фан дер Хоfen	С. Рајковић.
Клариса, његова жена	М. Рајковићка.
Марта, њена сестра	Л. Хацићева.
Сузана	С. Максимовићка.
Тирион	Добриновић.
Колумба, његова жена	Ј. Поповићева.
Павле, његов нећак	Бошковић.
Бусоније	Ралић.
Соланжа	Б. Хацићева.
Клаудина у кући фан дер	Ђ. Зорићева.
Баптиста хофеновој	Бунић.
Хенрик	Јуришић.

Збива се у данашње време у кући фан дер хофеновој и тирионовој.

Г. М. МАКСИМОВИЋКА, некадашњи члан наше позоришне дружине, и Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

У среду 1. јуна пре поласка позоришне дружине на пут последња представа, а први пут: „ЕЈ, ЉУДИ, ШТО СЕ НЕ ЖЕНИТЕ!“ Шаљива игра у 4 чина, од Јулија Розена, за српску позоришну прерадио А. Јовановић Муша.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.